

Ηλίας Ιωακείμογλου

1. Πίσω στα βασικά: Η μαρξιστική θεωρία για την σχέση των κοινωνικών τάξεων με την πολιτική εξουσία

Πολίτες αντί κοινωνικών τάξεων;

Η αναπαράσταση του εκλογικού σώματος ως άθροισμα ατόμων, πολιτών, οι οποίοι εκφράζουν τις προσωπικές εκλογικές προτιμήσεις τους ορθολογικά αφού εξετάσουν προσεκτικά τις απόψεις και τα προγράμματα των κομμάτων, κυριαρχεί απολύτως στον δημόσιο λόγο αλλά και στις ιδιωτικές συζητήσεις. Πρόκειται για το ίδιο ιδεολογικό σχήμα που χρησιμοποιείται σε όλες τις βαθμίδες της κοινωνικής ζωής, από την οικονομική «επιστήμη» έως τα σενάρια του εμπορικού κινηματογράφου· και προέρχεται απευθείας από τον πυρήνα της αστικής ιδεολογίας, η οποία φιλοδοξεί να ερμηνεύσει κάθε τι που υπάρχει ως αποτέλεσμα των ελεύθερων επιλογών των υποτιθέμενων ορθολογικών ατόμων που επιδιώκουν το ατομικό τους συμφέρον: Παραγωγοί, καταναλωτές, γονείς, παιδιά, εραστές, μισθωτοί ή επιχειρηματίες, πολιτικοί, διαρρήκτες ή καλλιτέχνες και ό,τι άλλο θέλετε, πράττουν, υποτίθεται με αυτόν τον τρόπο. Το ίδιο και ο ψηφοφόρος: Ορθολογικός, ελεύθερος, ενημερωμένος και υπεύθυνος για όλες τις επιλογές, όπως ένας καταναλωτής μπροστά στο ράφι του μπακάλη, ο πολίτης ψηφίζει το κόμμα που θα μεγιστοποιήσει το ατομικό του όφελος.

Θα πρέπει τώρα να παραδεχθούμε ότι αυτό είναι το ιδεολογικό σχήμα που χρησιμοποιεί ακόμη και η Αριστερά προκειμένου να κατανοήσει τι ακριβώς συνέβη στις εκλογές.

Ο χώρος μας, ωστόσο, είναι κληρονόμος μιας θεωρητικής παράδοσης εν πολλοίς ξεχασμένης, που βρίσκεται στα κείμενα ιστορικής ανάλυσης του Μαρξ και στα κείμενα ορισμένων επιγόνων του. Συναντάμε εκεί ένα σύστημα αφηρημένων εννοιών, δηλαδή μια θεωρία, που μας προσφέρει την δυνατότητα να εγκαταλείψουμε την οπτική γωνία της αστικής ιδεολογίας.

Πιο συγκεκριμένα:

Πρόκειται για την μαρξιστική θεωρία της *σχέσης των κοινωνικών τάξεων με την πολιτική εξουσία*, θεωρία της οποίας τα στοιχεία βρίσκονται στα κείμενα ιστορίας του Μαρξ και στο έργο ορισμένων επιγόνων του.

Όλοι, βεβαίως, στον κόσμο της Αριστεράς (όχι όμως και της κεντροαριστεράς του Σύριζα και του ΜΕΡΑ25), είναι πρόθυμοι να αναγνωρίσουν την ύπαρξη

(α) δύο βασικών κοινωνικών τάξεων, δηλαδή της αστικής τάξης και της τάξης των προλετάρων, οι οποίες διατηρούν μεταξύ τους σχέση ασυμφιλίωτου ανταγωνισμού που μόνο πρόσκαιρα μπορεί να αμβλυνθεί,

(β) των εσωτερικών διαιρέσεων των δύο βασικών τάξεων σε μερίδες τάξεων, και

(γ) της μικροαστικής «τάξης» που διατηρεί ενδιαμέση θέση μεταξύ αστών και προλετάρων, και αποτελείται από έναν γαλαξία κοινωνικών ομάδων, στρωμάτων και κοινωνικών υβριδίων.

Ο κόσμος της Αριστεράς θεωρεί νόμιμη την χρήση των εννοιών της μαρξιστικής θεωρίας για τις κοινωνικές τάξεις, πλην όμως φαίνεται ότι υπό την κυριαρχία του νεοφιλελευθερισμού έχουν ξεχάσει με ποιο συγκεκριμένο τρόπο αυτές οι έννοιες μπορούν να χρησιμοποιηθούν, όχι ως νεκρό σύμβολο και εικόνισμα για προσκύνημα, όπως κάνουν στο ΚΚΕ, αλλά ως ζωντανές, παραγωγικές, έννοιες χάρη στις οποίες μπορούμε να ξετυλίξουμε το κουβάρι των παραγόντων που καθορίζουν τις ζωές μας και να δούμε με καθαρή ματιά ποιος είναι ο εχθρός και ποιος είναι ο φίλος, και πώς να σταθούμε απέναντί τους.

Τέσσερις βασικές έννοιες για την σχέση των κοινωνικών τάξεων με την πολιτική εξουσία

Με σημείο αγκύρωσης την έννοια των κοινωνικών τάξεων και της ασυμφιλίωτης αντίθεσης του κεφαλαίου και της εργασίας, η μαρξιστική θεωρητική παράδοση προτείνει τις εξής τέσσερις βασικές έννοιες:

(α) Την έννοια των συμμαχιών μεταξύ κοινωνικών τάξεων ή *ταξικών συμμαχιών*.

(β) Του *κοινωνικού συνασπισμού εξουσίας*, δηλαδή μιας ταξικής συμμαχίας που «δένει» μεταξύ τους κοινωνικές τάξεις και συγκροτεί έτσι *ενιαίο πολιτικό σχηματισμό μάχης*.

(γ) Της *πολιτικής ηγεμονίας*, της ικανότητας δηλαδή της κυρίαρχης τάξης να εμφανίζει πρόγραμμα που έχει δύο ιδιότητες: Πρώτη ιδιότητα, συγκροτεί τον κοινωνικό σχηματισμό εξουσίας επειδή όλες οι τάξεις, μερίδες τάξεων ή κοινωνικές ομάδες, που συμμετέχουν σε αυτόν, αναγνωρίζουν στο πρόγραμμα το συμφέρον τους, και δεύτερη ιδιότητα, αποσπά την συναίνεση μέρους ή της πλειοψηφίας των υποτελών κοινωνικών τάξεων επειδή παρουσιάζει το ιδιοτελές συμφέρον της κυρίαρχης τάξης ως *γενικό συμφέρον*,

(δ) της *ιδεολογικής ηγεμονίας*, δηλαδή της διάχυσης των ηθικών αξιών, των παραστάσεων, των ιδεών, του τρόπου αντίληψης του κόσμου, της αστικής ιδεολογίας (εναλλακτικά της κομμουνιστικής ιδεολογίας), που αποκτούν υλική υπόσταση μέσα στις πράξεις μας και στις πρακτικές που υιοθετούμε, και γίνονται έτσι δεύτερη φύση μας.

Εάν τώρα θελήσουμε να κάνουμε χρήση αυτών των εννοιών, τι μπορούμε να πούμε για τα αποτελέσματα των εκλογών της 21ης Μαΐου και για το πολιτικό τοπίο που διαμορφώνεται μετά από αυτές;

2. Οι κοινωνικές τάξεις και η πολιτική εξουσία στο χρόνο του ελληνικού αυταρχικού νεοφιλελευθερισμού

Η διάρθρωση του κοινωνικού συνασπισμού εξουσίας

Μια μακρά διαδικασία σύγκλισης, η οποία είχε την απαρχή της ήδη στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 2000, έχει συνενώσει πλέον σε κοινωνικό συνασπισμό εξουσίας μια σειρά κοινωνικών τάξεων, μερίδων τάξεων και κοινωνικών ομάδων δημιουργώντας δεσμούς ταξικών συμμαχιών:

- Από τους μεγάλους και μικρούς κεφαλαιοκράτες της βιομηχανίας και των υπηρεσιών, το τραπεζικό κεφάλαιο και το σύνολο του χρηματοπιστωτικού τομέα, όλους όσοι είδαν τα κέρδη τους να μεγεθύνονται σε επίπεδα προ κρίσης χάρη στην απαξίωση της

εργασίας,

- τους επαγγελματίες της αστικής ιδεολογίας, τους καθεστωτικούς οικονομολόγους και δημοσιογράφους, τους διαφημιστές και άλλους προπαγανδιστές,
- μια μερίδα ανέργων, εξαθλιωμένων συνταξιούχων και ηλικιωμένων μικρο-ιδιοκτητών,
- τα ανώτερα και τα ανώτατα στελέχη των ιδιωτικών επιχειρήσεων και την πλειονότητα των εύπορων μικροαστών, των εμπόρων και των ελεύθερων επαγγελματιών,
- τους θρησκόληπτους και τους παπάδες, τους καθεστωτικούς λογοτέχνες, ιστορικούς, μπράβους, μπάτσους, και λοιπούς επαγγελματίες της ιδεολογίας και του σκωινιού και του παλουκιού,
- τα υψηλόβαθμα στελέχη του δημόσιου τομέα και το παρατρεχάμενο επιστημονικό προσωπικό,
- τους νοικοκυραίους, τους ταγματασφαλίτες και τους παρόμοιους

—και ο κατάλογος μένει ανοιχτός.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι αυτός ο ταξικός συνασπισμός εξουσίας (που είναι προϊόν μακράς πορείας ωρίμανσης αλλά τελικά συγκροτήθηκε από την ΝΔ του Κυριάκου Μητσοτάκη) είναι συγκρίσιμος (όχι όμως ταυτόσημος) με τον ταξικό συνασπισμό εξουσίας του Κράτους των Εθνικοφρόνων της ιστορικής περιόδου από το τέλος του εμφυλίου πολέμου μέχρι την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση. Η ομοιότητα με το συνασπισμό εξουσίας του Κράτους των Εθνικοφρόνων, δεν βρίσκεται μόνο στο εύρος των ταξικών συμμαχιών που συγκροτούν τον κοινωνικό συνασπισμό εξουσίας, το οποίο σήμερα εκτείνεται από το «ακραίο κέντρο» των αυταρχικών νεοφιλελεύθερων, μέχρι την ακροδεξιά, της οποίας ένα μεγάλο μέρος εκπροσωπείται πλέον από την ΝΔ μετά τον αποκεφαλισμό της ΧΑ από την Αριστερά, υπό την ηγεμονία όμως του νεοφιλελευθερισμού.

Μια άλλη, ακόμη πιο ενδιαφέρουσα ομοιότητα βρίσκεται στην ιδεολογική σύνθεση της ακροδεξιάς ιδεολογίας με τον νεοφιλελευθερισμό, και του αυταρχικού κράτους με την «ελεύθερη οικονομία», κατά το αρχέτυπο που όρισε ο Καρλ Σμίτ το 1932^[1] ως προξενητής της συμμαχίας της γερμανικής αστικής τάξης με το ναζιστικό καθεστώς (βλ. για το δέσιμο της συμμαχίας και στην Ημερήσια Διάταξη του Ερίκ Βουγιάρ).

Το ισχυρό σημείο της πολιτικής ηγεμονίας του αυταρχικού νεοφιλελευθερισμού

Ο αυταρχικός νεοφιλελευθερισμός, αυτή η σύνθεση ακροδεξιάς με νεοφιλελευθερισμό στην σύγχρονη ελληνική της έκδοση, παράγει το πολιτικό πρόγραμμα που συγκροτεί τον κοινωνικό συνασπισμό εξουσίας που εκπροσωπεί ο Κυριάκος Μητσοτάκης (σκόπιμα ή κατά

τύχη, δεν έχει σημασία)· είναι η ταξική συμμαχία που βασίζεται στον εθνικισμό και στην επιστροφή στις παραδοσιακές αξίες της αστυνομίας, του στρατού, της πατρίδας, της θρησκείας και του θεσμού της οικογένειας, στην μηδενική ανοχή και την αδιαφορία για τους πιο αδύναμους, στο μίσος για τον μετανάστη, στην επιθυμία της συντριβής των αριστερών και των αναρχικών, αλλά βασίζεται επίσης, και πάνω από όλα, στην ιδέα ότι την οικονομία μπορεί και πρέπει να την ρυθμίζει η ελεύθερη Αγορά, αφού όμως πρώτα η πολιτική εξουσία θέσει με τον πιο ωμό και βίαιο τρόπο το πλαίσιο και τους όρους της λειτουργίας της ώστε να ευνοούνται οι επιχειρήσεις. Αγορά, Έθνος και Θρησκεία, Επιχειρήσεις και Αστυνομία είναι οι θεσμοί της νέας ταξικής συμμαχίας, *Κέρδος και Ιδιοτέλεια, Ησυχία, Τάξη και Ασφάλεια* οι αξίες της. Παρέχει μεγάλα προνόμια στην αστική τάξη, υπόσχεται μικροσκοπικά πλην όμως αποτελεσματικά προνόμια στην λαϊκή συντηρητική βάση της Δεξιάς, ασφάλεια (υπαρκτή ή φανταστική) στους νοικοκυραίους της μικροαστικής τάξης του εμπορίου, των μικροεργολάβων και των μικροεπιχειρηματιών, και αξιοπρεπή διαβίωση στην πιο εύπορη μισθωτή μικροαστική τάξη που στελεχώνει τις επιχειρήσεις, και η οποία στρέφεται, σε μεγάλο βαθμό, προς την Δεξιά.

Προκύπτει έτσι ένας πανίσχυρος κοινωνικός συνασπισμός εξουσίας, με δύο ισχυρά σημεία: πρώτον, το εύρος των κοινωνικών τάξεων, μερίδων τάξεων και κοινωνικών ομάδων που περιλαμβάνει, και δεύτερον, την συνοχή που παρουσιάζει, δηλαδή την ισχύ των ταξικών συμμαχιών που τον συγκροτούν (χάρη στο πολιτικό του πρόγραμμα).

Πληρούται έτσι το πρώτο από τα δύο στοιχεία της πολιτικής ηγεμονίας, που είναι η ικανότητα της κυρίαρχης τάξης να εμφανίζει πρόγραμμα το οποίο συγκροτεί, με κέντρο την ίδια, ισχυρό κοινωνικό συνασπισμό εξουσίας.

Το αδύναμο σημείο της πολιτικής ηγεμονίας του αυταρχικού νεοφιλελευθερισμού

Η πολιτική ηγεμονία, όμως, έχει και ένα δεύτερο στοιχείο, το οποίο είναι η ικανότητά της κυρίαρχης τάξης να παρουσιάζει, διά των πολιτικών αντιπροσώπων της (που είναι τα αστικά πολιτικά κόμματα) πολιτικό σχέδιο στο όνομα του οποίου το ιδιοτελές συμφέρον του κεφαλαίου να μπορεί να εμφανιστεί ως γενικό συμφέρον έτσι ώστε να αποσπά την συναίνεση της πλειοψηφίας, ή έστω ενός μεγάλου μέρους, των υποτελών κοινωνικών τάξεων.

Αυτό το δεύτερο *στοιχείο της πολιτικής ηγεμονίας*, λοιπόν, στην περίπτωση του αυταρχικού νεοφιλελευθερισμού, στην Ελλάδα όπως και αλλού, είναι αδύναμο, για τον πολύ απλό λόγο ότι το πρόγραμμά της είναι έκδηλα εχθρικό προς τα συμφέροντα των υποτελών κοινωνικών

τάξεων. Το πρόγραμμα του αυταρχικού νεοφιλελευθερισμού στην Ελλάδα απέσπασε την συναίνεση μόνο του 25%-30% περίπου των πολιτών στις εκλογές του 2023 εξαιτίας των πολύ υψηλών ποσοστών αποχής **[2]**. Αυτό το 25%-30% είναι η μορφή εμφάνισης του κοινωνικού συνασπισμού εξουσίας, είναι οι τάξεις, μερίδες τάξεων και κοινωνικές ομάδες που συγκεντρώνει ο κοινωνικός συνασπισμός εξουσίας στους κόλπους του, είναι όσοι συμμετέχουν στην ταξική συμμαχία που τον συγκροτεί καθεαυτόν (δηλαδή ως αυτοτελή ενότητα). Περιλαμβάνεται δε στο 25%-30% και τον λαό της Δεξιάς, το μέρος εκείνο των υποτελών κοινωνικών τάξεων που γοητεύονται από το πρόγραμμα του αυταρχικού νεοφιλελευθερισμού επειδή ανήκουν ψυχή τε και σώματι στην ακροδεξιά ιδεολογική παράδοση (πρόκειται για αυτό που αναφέρεται στην μαρξιστική θεωρία των κοινωνικών τάξεων ως «τάξεις-στηρίγματα» του καθεστώτος).

Η αστική τάξη δεν είναι, λοιπόν, μια τάξη που διατηρεί πλήρως την ηγεμονία της στα χρόνια του νεοφιλελευθερισμού, επειδή το δεύτερο στοιχείο της πολιτικής ηγεμονίας είναι αδύναμο. Αυτό μας θυμίζει το Κομμουνιστικό Μανιφέστο, που εξηγεί ότι καμιά άρχουσα τάξη δεν διατηρεί πλήρως την ηγεμονία της όταν δεν μπορεί να διασφαλίσει τους όρους συντήρησης και αναπαραγωγής των κυριαρχούμενων κοινωνικών τάξεων/ και αυτή είναι η περίπτωση του αυταρχικού νεοφιλελευθερισμού, ιδιαίτερα στην ελληνική εκδοχή του. Η αστική τάξη δεν μπορεί πια να διατηρεί πλήρως την πολιτική ηγεμονία διότι δεν διαθέτει πολιτικό σχέδιο στο όνομα του οποίου το ιδιοτελές συμφέρον του κεφαλαίου να μπορεί να εμφανιστεί ως γενικό συμφέρον.

Η ανάλυση των χαρακτηριστικών του ελληνικού καπιταλισμού μπορεί να μας δείξει ότι πρόκειται για μια αστική τάξη που δεν είναι σε θέση, μετά το 2008, να αυξάνει τα κέρδη της χάρη στον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό και τις οργανωτικές καινοτομίες, που είναι, συνεπώς, υποχρεωμένη στο εξής να αυξάνει τα κέρδη χάρη στην διαρκή μείωση της αγοραστικής δύναμης των μισθών (με εξαίρεση τους μισθούς των ανώτερων και ανώτατων στελεχών), χάρη στις φοροαπαλλαγές, στη φοροαποφυγή και στη φοροδιαφυγή, στο εύκαμπτο, ευέλικτο και ανυπεράσπιστο, και για αυτό υπάκουο, εργατικό δυναμικό, στη διάλυση των θεσμών προστασίας των εργαζομένων και των συνδικαλιστικών τους οργανώσεων κλπ.

Με αποδυναμωμένο το δεύτερο στοιχείο της πολιτικής ηγεμονίας, ο αυταρχικός νεοφιλελευθερισμός βασίζει την κυριαρχία της αστικής τάξης στον φόβο και τη βία, στον εκβιασμό, τον καταναγκασμό και την καταστολή, στην εγκατάσταση μιας σειράς παγίδων που εγκλωβίζουν τις υποτελείς κοινωνικές τάξεις συνθήκες διαρκούς υποτίμησης της εργασίας τους, και επομένως σε πολύ περιορισμένες επιλογές ζωής, στην απώθηση των «περιττών πληθυσμών» στο κοινωνικό περιθώριο, αλλά και στην ιδεολογική ηγεμονία επί

των λαϊκών τάξεων-στηριγμάτων επειδή μιλάει τη γλώσσα των δικών τους αξιών και του δικού τους ακροδεξιού ντελρίου.

Η προσαρμογή της κρατικής μηχανής στον αυταρχικό νεοφιλελευθερισμό

Όποτε όμως αλλάζει ο κοινωνικός συνασπισμός εξουσίας, γίνονται αλλαγές και στην κρατική μηχανή. Η επιχείρηση αναδιάταξης των συμμαχιών της αστικής τάξης με βάση την σύνθεση του νεοφιλελεύθερου με το ακροδεξιό πολιτικό πρόγραμμα, αποκρυσταλλώνεται στην οικοδόμηση ενός αυταρχικού κράτους που δίνει θεσμική υπόσταση σε αυτό το πρόγραμμα. Ο νέος αυταρχικός κρατικός μηχανισμός περιλαμβάνει ανακαινισμένους τους θεσμούς της οργανωμένης φυσικής βίας και της πολιτικά οργανωμένης καταπίεσης (αστυνομία, σωφρονιστικό σύστημα, στρατός κλπ). Το καπιταλιστικό Κράτος, όχι μόνον κατέχει το μονοπώλιο της νόμιμης δύναμης, αλλά επιπλέον διατηρεί το δικαίωμα να μετατοπίζει τα όρια της νομιμότητας της οργανωμένης φυσικής καταπίεσης ώστε να αντιστοιχούν στο υποτιθέμενο γενικό συμφέρον όπως το καταλαβαίνει η ίδια η άρχουσα τάξη -αυτό ακριβώς συμβαίνει κατά την οικοδόμηση του κράτους που αντιστοιχεί στον αυταρχικό νεοφιλελευθερισμό.

3. Τα νεροπίστολα του Σύριζα και του ΜέΡΑ25

Σήμερα, μπορούμε να πούμε ότι η ΝΔ του Κυριάκου Μητσοτάκη υλοποιεί με επιτυχία, τουλάχιστον μέχρι στιγμής, το πολιτικό σχέδιο της σύγκλισης του αυταρχικού κράτους με την «ελεύθερη» οικονομία, επομένως και του νεοφιλελευθερισμού με την ακροδεξιά (υπό την ηγεσία του πρώτου). Υλοποιεί, μάλιστα, αυτό το πολιτικό σχέδιο με γνήσιο ταξικό ένστικτο. Πρόκειται για μια «εμπόλεμη Δεξιά» που συσπειρώνει πλέον, κάτω από την ηγεμονική ομπρέλα του νέου αυταρχικού κράτους, τον λαό της, **τον λαό της Δεξιάς**, σε σχηματισμούς ταξικής μάχης.

Απέναντι δε σε αυτούς τους σχηματισμούς μάχης της αστικής τάξης, αντιπαράταχθηκαν τα νεροπίστολα του Σύριζα και του Μερα25, που παρουσίασαν σύνολο μέτρων και παρεμβάσεων υπό την μορφή «λίθων, πλίνθων, ξύλων ατάκτως ερριμμένων», τα οποία δεν συνιστούν πρόγραμμα ικανό να συγκροτήσει εν δυνάμει κοινωνικό συνασπισμό εξουσίας, άρα και σχηματισμούς πολιτικής μάχης. Υπό την οπτική γωνία που μας προσφέρει η μαρξιστική θεωρητική παράδοση για την σχέση των κοινωνικών τάξεων με την εξουσία, η πανωλεθρία του Σύριζα και του Μερα25 εμφανίζεται ως το φυσικό αποτέλεσμα της ανυπαρξίας των σχέσεών τους με κοινωνικές τάξεις, μερίδες τάξεων και κοινωνικές ομάδες, και της ανικανότητάς τους να διατυπώσουν πρόγραμμα που συγκροτεί ταξικές συμμαχίες. Στην

καλύτερη περίπτωση, τα δύο αυτά κόμματα απευθύνθηκαν σε τμήματα της ανώτερης μισθωτής μικροαστικής τάξης (υπό την κωδική ονομασία των «μεσαίων τάξεων»), είτε των LGBTQ+, και όταν απευθύνθηκαν στις εργαζόμενες τάξεις δεν παρουσίασαν πρόγραμμα ικανό να δέσει την οποιαδήποτε ταξική συμμαχία και πολύ περισσότερο τον οποιοδήποτε δυνητικό κοινωνικό συνασπισμό εξουσίας. Ο Σύριζα και το ΜέΡΑ25 ηττήθηκαν ως επιτελεία που δεν μπόρεσαν, και προφανώς ούτε γνώριζαν πώς, να συντάξουν κοινωνικές δυνάμεις πίσω από πολιτικό πρόγραμμα στο οποίο αυτές οι δυνάμεις θα αναγνώριζαν τα συμφέροντά τους και τις αξίες τους ώστε να αποτελέσουν ενιαίο σχηματισμό πολιτικής μάχης. Για αυτό ηττήθηκαν, εξαιτίας των δικών τους ανεπαρκειών, δεν ηττήθηκαν επειδή υπήρξε μια υποτιθέμενη συντηρητική στροφή της ελληνικής κοινωνίας μεταξύ 2019 και 2023.

Αυτά έχουν να μας πουν για το εκλογικό αποτέλεσμα οι βασικές έννοιες της μαρξιστικής θεωρητικής παράδοσής μας που αναφέρονται στην σχέση των κοινωνικών τάξεων με την πολιτική εξουσία.

Έχουν και άλλα να μας πουν, για το σχήμα των πραγμάτων που έρχονται, αλλά αυτό είναι μια άλλη ιστορία.

[1] Carl Schmitt (1932), *Strong State and Sound Economy: An Address to Business Leaders*, περιέχεται ως παράρτημα στο Cristi R. (1998), *Carl Schmitt and Authoritarian Liberalism*. Cardiff: University of Wales Press, σελίδες 213-232. Όπως αναφέρει ο Gregoire Chamayou, αυτό που λέει ο Schmitt απευθυνόμενος στους Γερμανούς κεφαλαιοκράτες το 1932 είναι το εξής: «θέλετε να “απελευθερώσετε” την οικονομία, θέλετε να καταργήσετε τον παρεμβατισμό του κράτους πρόνοιας, τις υπερβολικές δημόσιες δαπάνες, τα φορολογικά βάρη που τις συνοδεύουν, την εργατική νομοθεσία που σας εμποδίζει και ούτω καθεξής. Φυσικά. Αλλά πρέπει να συνειδητοποιήσετε ότι για να το πετύχετε αυτό, δηλαδή μια ορισμένη απόσυρση του κράτους από την οικονομία, θα χρειαστείτε κάτι εντελώς διαφορετικό από ένα ελάχιστο, ουδέτερο κράτος. Το παράδοξο είναι ότι, για να έχετε λιγότερο κράτος, θα πρέπει να έχετε περισσότερο κράτος. Αν, στην πραγματικότητα, η επέκταση του κράτους πρόνοιας οφείλεται στην υπερβολική του διαπερατότητα στις πιέσεις των υποτελών, τότε μόνο ένα ισχυρό κράτος θα ήταν σε θέση να την αποτρέψει».

[2] Ακόμη και εάν υποθέσουμε ότι η αποχή δεν ανήλθε σε 40% αλλά σε 30% επειδή δεν έχουν εκκαθαριστεί οι εκλογικοί κατάλογοι ενώ εντωμεταξύ έχει μειωθεί ο πληθυσμός της Ελλάδας, το εν λόγω ποσοστό θα ανερχόταν σε 28%.

Πηγή: commune.org.gr